

YRITTÄJYYSKASVATUKSEN IDEAVIIKKO

varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen

HANNA HUOTARI

Sisälllys

Alkusanat.....	3
1 Johdanto.....	4
2 Yrittäjyyskasvatus pähkinänkuoressa	5
2.1 Omaehtoinen, sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys.....	6
2.2 Positiivinen pedagogiikka osana yrittäjyyskasvatusta	7
2.3 Leikin rooli yrittäjyyskasvatuksessa	9
2.4 Rohkeus yrittää ja kyky sietää pettymyksiä.....	10
2.5 Yrittäjyyspedagogiikkaa varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen.....	11
2.6 Aikuisen valmentava rooli	12
3 Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategia.....	14
3.1 Visio, arvot ja asenne.....	14
3.2 Painotusalueet	15
4 Työkaluja yrittäjyyskasvatuksen suunnittelun tueksi.....	17
4.1 Yrittäjyyskasvatuksen aloittaminen	18
4.2 Yrittäjyyskasvatuksen vuosisuunnitelma.....	19
4.3 Ympäristön mahdollisuuksien ja yhteistyötahojen kartoittaminen.....	19
5 Yrittäjyyskasvatuksen leikkivihon esittely	21
5.1 Leikkivihon hyödyntäminen ryhmässä	21
5.2 Leikkivihko ryhmän yrittäjyyskasvatuksen kehittäjänä	22
6 Ryhmän yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiden arviointi ja toiminnan kehittäminen	23
6.1 Arvioinnin toteuttaminen lapsiryhmässä	23
6.2 Arviointi ja kehittäminen tiimissä	24
7 Vinkkejä ja linkkejä yrittäjyyskasvatuksen tueksi	27
Loppusanat.....	29
Lähteet	
Liitteet (13 kpl)	

Alkusanat

Yritteliäisyys kannattaa aina. Sen juurruttaminen tuleviin sukupolviin on erityisen tärkeää. Heidän yritteliäisyytensä, hyvinvointinsa ja innovatiivisuutensa vaikuttavat Suomen tulevaisuuteen.

Yritteliäisyyden, hyvinvoinnin ja innovatiivisuuden kivijalan rakentaminen aloitetaan jo varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Lapset osaavat ja haluavat oppia. Heillä on halu toteuttaa itseään ja tuottaa iloa muille.

Tämä ideavihko sisältää ajatuksia sekä käytännön ohjeita ja ideoita yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Ideavihko on tehty yrittäjyyskasvatuksen aloittamisen, arvioinnin ja kehittämisen tueksi. Se on tuotettu toiminnallisena osuutena tradenomin opinnäytetyöhöni ("Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategia suunnitelmasta käytäntöön – Yrittäjyyskasvatuksen ideavihko varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen"), jonka toimeksiantaja on Kajaanin Ammattikorkeakoulu Oy:n ja Kainuun ammattiopiston yhteinen YES Kainuu -hanke. Hankkeen tehtävä on edistää yrittäjyyskasvatuksen toteutumista eri ikävaiheissa Kainuun alueella. Ideavihon avulla edistetään Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategian jalkautumista varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen.

Ideavihossa on hyödynnetty yrittäjyyskasvatusta käsittelevää aineistoa, jota on muokattu varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa paremmin hyödynnettävään muotoon. Ideavihon kansikuva, kuvituskuvat ja yrittäjyyskasvatuksen diplomin kuva ovat kuvittaja **Laura Kinnusen** luomia. Lisäksi ideavihon liitteenä 13 on Yrittäjyyskasvatuksen leikkivihko, joka on saman toimeksiantajan pyynnöstä työstetty osana sosionomi **Natasa Vukotan** opinnäytetyötä.

Toivon, että tämä ideavihko antaa sinulle käsityksen yrittäjyyskasvatuksesta ja auttaa sen aloittamisessa, arvioinnissa sekä kehittämisessä osana toteutettavaa varhaiskasvatusta ja esiopetusta.

Hanna Huotari

1 Johdanto

Jokaisella lapsella on oikeus yrittäjyyskasvatukseen. Tavoitteena on tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia hänen vahvuuksiensa kautta. Yhdistettynä laaja-alaiseen oppimiseen sekä positiiviseen pedagogiikkaan, yrittäjyyskasvatus auttaa lasta kasvaamaan hyvinvoivaksi ja aktiiviseksi yhteisön jäseneksi.

Yrittäjyyskasvatuksen omaksumisessa osaksi varhaiskasvatusta ja esiopetusta on kysymys hienosäädöstä. Ymmärrys yrittäjyyskasvatuksesta syntyy helpoiten pysähdyttäessä miettimään arvoja, asenteita sekä aikuisen ja lapsen rooleja toimijoina. Opetus- ja kulttuuriministeriö on laatinut yrittäjyyskasvatuksen linjaukset, joilla suunnataan, kehitetään ja ohjataan yrittäjyyskasvatuksen edistymistä Suomessa. Linjausten mukaan yrittäjyyskasvatus alkaa jo varhaiskasvatuksesta. Yrittäjyyskasvatus sisältyy varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa osaksi laaja-alaista osaamista. Vaikka perusteissa ei käytetäkään sanaa yrittäjyys, sisältää yrittäjyyskasvatus laaja-alaiseen osaamiseen liittyvät elementit ja tukee kokonaisvaltaisesti lasten laaja-alaisen taitojen kehittymistä.

Yrittäjyyskasvatuksessa **lapsi nähdään aktiivisena toimijana**, jonka **aikuinen kohtaa valmentavalla työotteella**. Aikuinen mahdollistaa lapsen uteliaan, rohkean ja tavoitteellisen toiminnan. Lisäksi lasta kannustetaan etsimään omia **vahvuuksiaan**, kokeilemaan rohkeasti uusia asioita ja harjoittelemaan toimintaa muiden kanssa. Aikuinen ohjaa ja kannattelee lasta, jotta hän selviää vaikeiden tilanteiden yli. Luontevimmin tämä tapahtuu **leikkien**, tutkimisen, päivittäisten toimintojen sekä oppimiskokonaisuuksien, projektien, retkien ja vierailujen avulla.

Tähän ideavihkoon on koottu yrittäjyyskasvatuksen keskeisimmät asiat varhaiskasvatuksen sekä esiopetuksen osalta. Ideavihossa luvussa 3. esitellään Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategian ydinasiat. Lisäksi ideavihko sisältää työkaluja yrittäjyyskasvatuksen aloittamiseen, arviointiin ja kehittämiseen. Liitteenä 11 on Natasa Vukotan työstämä **yrittäjyyskasvatuksen leikkivihko**, joka sisältää käytännön toimintaideoita lapsiryhmän kanssa toteutettavaksi.

2 Yrittäjyyskasvatus pähkinäkuoressa

Yrittäjyyskasvatuksessa on kysymys kokonaisuudesta, joka muodostuu pedagogiikasta, kontekstista ja toimintaympäristöstä. Yrittäjyyskasvatuksen toteutuminen edellyttää yrittäjämäistä toimintakulttuuria. Tavoitteena on kehittää lasten yrittäjämäistä osaamista ja tuottaa yksilöiden sekä oman ryhmän lisäksi arvoa myös ulkopuolisille toimijoille. Koska **leikki** on varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa johtavaa toimintaa, on se myös luontaisin tapa toteuttaa yrittäjyyskasvatusta.

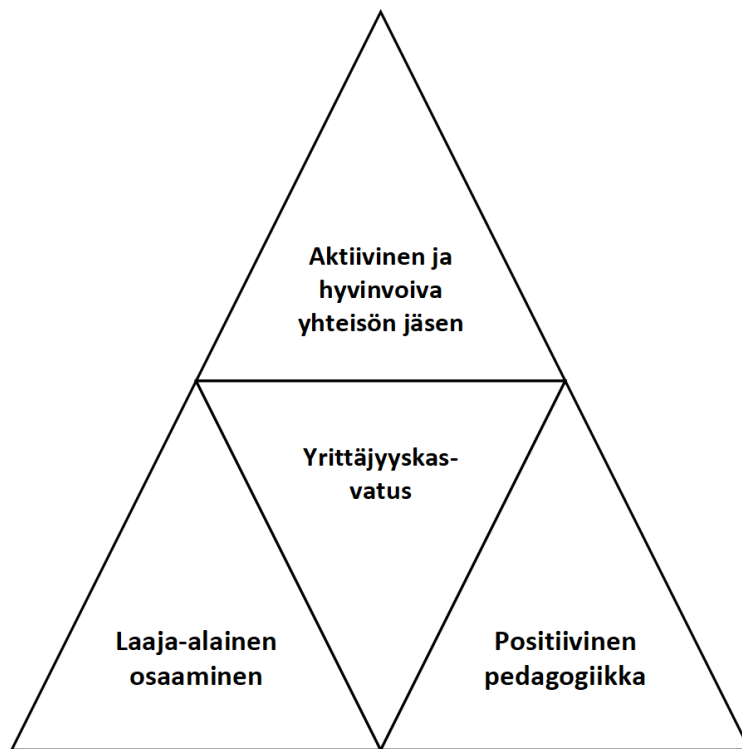

Kuva: Laura Kinnunen

Yritteliäisyys ei ole iästä riippuvaista. Yrittäjyyskasvatuksen menetelmiä voidaan luontevasti soveltaa myös osana varhaiskasvatusta ja esiopetusta. Aikaan saatavat tulokset ovat sitä parempia, mitä varhaisemmassa vaiheessa yrittäjyyskasvatus on aloitettu. Laaja-alainen osaaminen, positiivinen pedagogiikka ja yrittäjyyskasvatus tukevat lasten kasvua aktiivisiksi ja hyvinvoiviksi yhteisön jäseniksi (kuva 1).

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuutta, joiden avulla lapsi kykenee reagoimaan ympäristön tarpeisiin ja muutoksiin.

Positiivisella pedagogiikalla tarkoitetaan lapsen kehityksen sekä elämänhallintataitojen tukemista kiinnittämällä huomio hyvään.

Kuva 1. Laaja-alainen osaaminen, positiivinen pedagogiikka ja yrittäjyyskasvatus pohjana aktiiviselle ja hyvinvoivalle yhteisön jäsenelle.

2.1 Omaehtoinen, sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys

Yrittäjyys jaetaan kolmeen osa-alueeseen, joita ovat 1. omaehtoinen yrittäjyys, 2. sisäinen yrittäjyys ja 3. ulkoinen yrittäjyys.

Omaehtoisella yrittäjyydellä tarkoitetaan yksilöllisiä ominaisuuksia, joissa yrittäjyys ilmenee. *Sisäisellä yrittäjyydellä* puolestaan tarkoitetaan yrittäjämäistä toimintatapaa ja *ulkoisella yrittäjyydellä* käytännön yrittäjyyttä, joka ilmenee konkreettisena tekemisellä ja arvon tuottamisena ulkopuolisille. Omaehtoinen yrittäjyys muodostaa pohjan sisäiselle ja ulkoiselle yrittäjyydelle.

Kaikki yrittäjyyden osa-alueet kehittyvät ihmisen kasvaessa. Kuvassa 2 on esitelty, miten omaehtoinen, sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys kehittyvät sekä ilmenevät eri ikävaiheissa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen osalta.

ilmeneminen ikäkausittain	Omaehtoinen yrittäjyys	Sisäinen yrittäjyys	Ulkoinen yrittäjyys
-3 -vuotiaat	• ilo, innostus ja uteliaisuus • oman tekemisen tarkastelu • halu ilmaista omia ajatuksia • tunteiden herättely • itse tekemisestä nauttiminen	• vuorovaikutustaitojen harjoittelu • mahdollisuus vaikuttaa omaan ja ryhmän toimintaan • leikkitaiteiden kehittyminen ikätason mukaisesti	• tavoitteelliset ikätasoon sopivat leikit • ikätasoon sopivien tavoitteellisten tehtävien tekeminen ja loppuun vieminen • oppimiskokonaisuudet • vierailijat, vierailut, retket
4-5 -vuotiaat	• halu olla osa ryhmää • halu toimia aktiivisesti • tunteiden vahvistaminen • omien vahvuuksien etsimistä • sinnikkyuden harjoittelu • rohkeus tutkia ja kokeilla • pettymysten sietämisen harjoittelu • omatoimisuuden harjoittelu	• yhdessä toimiminen • vuorovaikutustaitojen kehittyminen • yhteisleikkitaiteiden kehittyminen • mahdollisuus vaikuttaa omaan ja ryhmän toimintaan	• tavoitteelliset ikätasoon sopivat leikit • tavoitteellisten tehtävien tekeminen ja loppuun vieminen • oppimiskokonaisuudet • vierailijat, vierailut, retket
6 -vuotiaat	• tunteiden ja itserefleksion harjoittelu • kiinnostus asioita ja ilmiöitä kohtaan • halu toimia päämäärätietoisesti • sinnikkyys ja rohkeus • pettymysten sietämisen vahvistaminen • arjen taitojen haltuun otto • koululaisen taitojen harjoittelu	• sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen kehittyminen • yhteistoiminnallinen oppiminen • mahdollisuus vaikuttaa omaan ja ryhmän toimintaan • leikkitaiteiden kehittyminen	• roolileikit (leikin rakentaminen ja leikin juonen eteenpäin vieminen) • oppimiskokonaisuudet ja projektit • vierailijat, vierailut, retket

Kuva 2. Omaehtoisen, sisäisen sekä ulkoisen yrittäjyyden ilmeneminen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana (mukaillen Lehtonen & Simola & Vainio & Nieminen n.d. 22-23).

2.2 Positiivinen pedagogiikka osana yrittäjyyskasvatusta

Vahvuuksien tunnistamisen tulisi olla osa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arkea, jolloin lapsi pystyy positiivisen kannattelun avulla vahvistamaan minäkäsitystään ja luottamusta omiin taitoihinsa. Kannattelun avulla lapsi oppii joustavuutta ja resilienssiä (=kognitiivisia prosesseja, tapoja ajatella itsestä, elämästä ja omasta selviämisestä vaikeissa tilanteissa), jolloin hänelle syntyy tunne siitä, että hänellä on jatkossa kyky selvittää vaikeiden tilanteiden, aikojen sekä tunteiden yli.

Tunteiden, vuorovaikutustaitojen, sosiaalisten taitojen, ajattelutaitojen, läsnäolotaitojen, stressinhallinnan, ratkaisukeskeisyyden ja itsensä johtamisen taitojen harjoittelu olisi hyvä aloittaa jo lapsuudessa. Edellä mainittuja tärkeitä taitoja voidaan tukea positiivisen pedagogiikan avulla. Samalla autetaan myös yrittäjyyden kannalta tärkeiden asioiden kehittymistä ja tuetaan luontevasti myös yrittäjyyden kannalta tärkeiden yksilöllisten ominaisuuksien kuten itseluottamuksen, päättäväisyyden ja sinnikkyuden, rohkeuden sekä muiden kuvassa 3 mainittujen ominaisuuksien kehittymistä.

Kuva 3. Yritteliäisyyden ominaisuuksia.

Vahvuuksien tunnistaminen on tärkeää. Lapsesta kehittyy henkisesti vahva ja hyvinvoiva aikuinen, kun hän löytää itsensä, intohimonsa ja vahvuutensa. Auttamalla lasta löytämään omat vahvuutensa, positiivisen asenteen sekä armollisuuden, voidaan aktiivisesti vaikuttaa myös yhteiskunnan tulevaisuuteen. Lapsi tarvitsee aikuisen esimerkkiä ja tiedon siitä, että tavoitteena ei ole jatkuva täydellisyys vaan ymmärrys ja myötätunnon sekä armollisuuden löytäminen itseä ja muita kohtaan. Lapselle ja hänen tulevaisuudelleen ylpeys omasta tekemisestä ja itsestään on lahja, joka antaa pohjaa hyvälle ja onnelliselle elämälle.

Aikuisten tehtävä on antaa lapselle päivittäin positiivista palautetta erilaisissa tilanteissa ja eri tavoin. Huomaaminen sekä vahvistaminen voivat tapahtua sanallisesti, elein ja ilmein sekä muuten huomioiden. Jokaisen lapsen positiivista minäkuvaa sekä yhteisöllisyyden rakentumista voidaan tukea myös erimerkiksi **diplomin** avulla (**liite 1**). Diplomissa on hyvä nostaa esille lapsen vahvuuksia sekä positiivisia puolia ja siinä voidaan hyödyntää esimerkiksi kuvaan 4 ja **liitteeseen 2** listattuja vahvuussanoja.

101 vahvuutta				
ahkera	huomaavainen	kiltti	oppimistaituri	sisukas
ainutlaatuinen	huumorintajuinen	kunniottava	optimistinen	sydämellinen
aito	hyväntahtoinen	käytännöllinen	parhaaseen pyrkivä	syvälinen
ajantajuinen	hyväksyvä	kärsivällinen	periksiatamaton	taiteellinen
ajattelutaitoinen	hyvä kuuntelija	leikkisä	positiivinen	tarkka
anteeksiantavainen	idearikas	lempeä	päämäärätietoinen	tavoitteellinen
antelias	ilmaisuvoimainen	luotettava	päätäväinen	tehokas
aurinkoinen	iloinen	luottavainen	rakastava	toiveikas
arvostava	innostuva	luova	rauhallinen	tunneälykäs
arviointikykyinen	itsenäinen	lämmihenkinen	ratkaisukeskeinen	tunnollinen
avarakatseinen	itsesäätelytaitoinen	läsnäoleva	rehellinen	turvallinen
avulias	itsevarma	maltillinen	reilu	utelias
empaattinen	johtaja	monipuolinen	rento	uskollinen
energinen	joustava	mukava	rohkea	vaatimaton
hauska	järjestelmällinen	myönteinen	ryhmyötaitoinen	vahva
harkitsevainen	järkevä	myötätuntoinen	sosiaalisesti älykäs	vakuuttava
henkinen	kannustava	nopea	sovitteleva	vastuullinen
herkkä	kauneudentajuinen	näkökulmanottokykyinen	suvaitsevainen	viisas
huolellinen	kohtelias	oikeudenmukainen	sinnikäs	älykäs
huolehtivainen	kiitollinen	oivaltava	sitoutunut	ymmärtäväinen
				ystävällinen

Kuva 4. Satayksi vahvuussanaa.

2.3 Leikin rooli yrittäjyyskasvatuksessa

Leikki on varhaiskasvatus- ja esiopetusikäisen lapsen johtavaa toimintaa, joka tukee hänen yksilöllistä kehitystään. Leikin avulla lapsi hahmottaa ympäröivää maailmaa, oppii uusia taitoja ja rakentaa sisäistä käsitystään maailmasta.

Leikki on lapsen kannalta motivoiva ja luontainen toimintatapa, jonka avulla kehittyvät muun muassa mielikuvitus, luovuus, kielitaito, muisti, oppiminen, ongelmanratkaisu, päämäärätietoinen toimiminen, ponnistelu, ajattelun taidot sekä sosiaaliset taidot.

Leikki kehittää yrittäjyyden kannalta merkityksellisiä taitoja.

Lapsi on aktiivinen toimija ja leikin rooli osana laaja-alaista oppimista on merkittävä. Lasten kanssa tehdään niitä asioita, joita heidän toivotaan omaksuvan ja oppivan. Lisäksi leikeistä saadut positiiviset tunnekokemukset vahvistavat oppimista ja lisäävät toiminnan merkityksellisyyttä.

Kuva: Laura Kinnunen

Leikillä ja työllä on läheinen suhde, mutta leikki eroaa työstä siten, että sen tulos voi olla näkymätöntä. Leikin aiheet nousevat ympäröivästä todellisuudesta sekä ajan ilmiöistä. Lisäksi se heijastaa myös aikuisten toimintaa. Leikki on väylä yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. **Erilaisiin ammatteihin sekä töihin on luontevaa tutustua leikin avulla.**

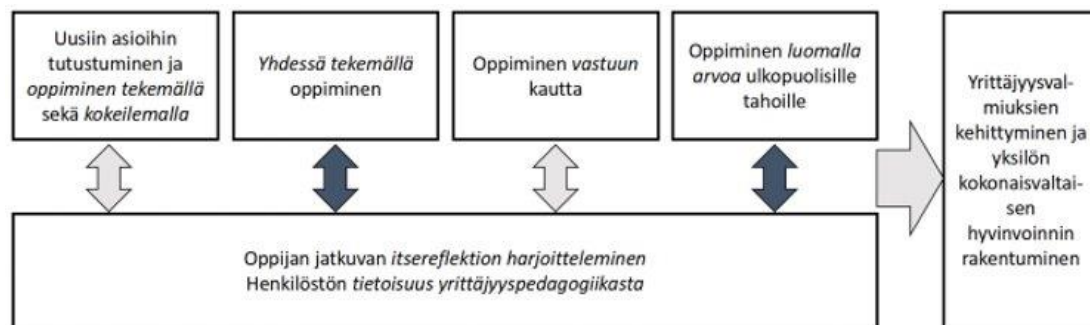
2.4 Rohkeus yrittää ja kyky sietää pettymyksiä

Riskien ottaminen, epävarmuuden sietäminen ja päätösten tekeminen ovat osa yrittäjyyttä. Niitä harjoitellaan myös osana yrittäjyyskasvatusta. Oppimisprosessiin sisältyy aina epävarmuus, jota voidaan helpommin lähestyä tarkastelemalla asioita ratkaisutavina ongelmina. Kontekstisidonnaisuudella ja yhteistoiminnallisella oppimisella helpotetaan sekä tuetaan riskien ottamisen harjoittelua ja epävarmuuden sietämistä.

Aikuisen on syytä muistaa, että lapsella on oikeus kokea epävarmuutta ja asettaa omalle oppimiselleen henkilökohtaisia tavoitteita sekä määritellä keinot, joiden avulla hän kykenee saavuttamaan asettamansa tavoitteet. Aikuisen tehtävä on kunnioittaa ja tukea lasta, mikä vaatii aikuiselta myös omalta osaltaan epävarmuuden ja epäonnistumisen sietämistä.

2.5 Yrittäjyyspedagogiikkaa varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen

Yrittäjyyskasvatus on osa laaja-alaista oppimista, joka on yksi varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen keskeisimmistä asioista. Vaikka sanaa yrittäjyyskasvatusta ei ole mainittu varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen laaja-alaisen oppimisen osa-alueissa, soveltuu se kuitenkin luontevasti myös pienemmille lapsille.

Kuva 5. Yrittäjyyspedagogiikan rakentuminen.

Yrittäjyyspedagogiikka muodostuu toiminnallisesta ja yrittäjämäisestä tavasta toimia (kuva 5). Uusiin asioihin **tutustutaan rohkeasti** ja opitaan **tekemällä** sekä **kokeilemalla**. Keskeistä on niin ikään oppiminen **yhdessä tekemällä**, oppiminen **vastuun kantamisen** kautta sekä oppiminen **tuottamalla arvoa ulkopuolisille** tahoille. Oppijan jatkuvan **itsereflektion harjoittaminen** sekä kasvatusta ja opetushenkilöstön **tietoisuus yrittäjyyspedagogiikasta** mahdollistavat yrittäjämäisten valmiuksien ja yksilön kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin rakentumisen.

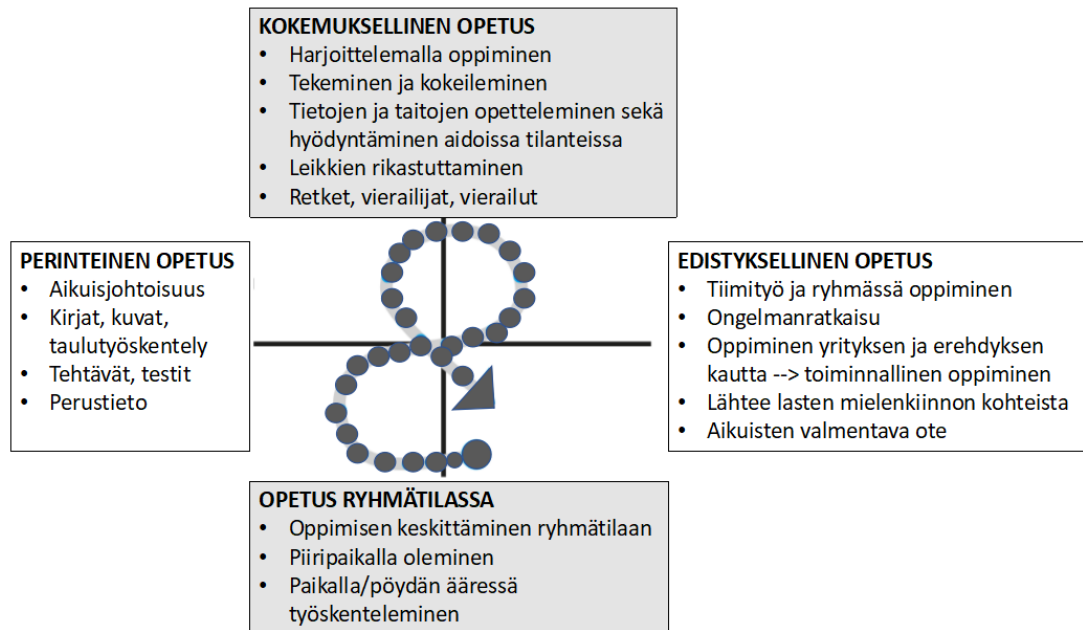
Kuva: Laura Kinnunen

2.6 Aikuisen valmentava rooli

Yrittäjyyskasvatus tekee aikuisista **vertaisoppijoita**, joilla on **valmentava rooli**. Oppiminen ja opettamisen menetelmät valitaan yhdessä lasten kanssa yhdistäen tarkoituksenmukaisesti erilaisia opetusmenetelmiä, jotka voidaan jakaa seuraavasti:

1. perinteinen opetus
2. kokemuksellinen opetus
3. opetus ryhmätilassa ja
4. edistyksellinen opetus.

Seuraavan sivun kuvassa 6 on tarkemmin avattu edellä mainittuja menetelmiä. Olen-
naista on, että erilaisia menetelmiä yhdistellään luontevasti, jolloin mahdollistetaan
yrittäjyyskasvatukselle ominaisen kokonaisvaltaisen oppimiskokemuksen syntyminen.

Kuva 6. Yrittäjyyspedagogiikka osana erilaisia opetusmenetelmiä (mukaillen Lackéus; Ojala 2019).

Yrittäjyyskasvatuksen oppimisprosessi sisältää suunnittelun, toteutuksen sekä arvioinnin. Aikuiset eivät voi toteuttaa niitä yrittäjyyskasvatuksessa itsenäisesti. Heillä on näin ollen yrittäjyyskasvatuksessa valmentava rooli, joten on tärkeää, että aikuiset osaavat antaa lapsille tilaa.

Aikuisten tehtävä on **tukea ja rohkaista, kannustaa sekä mahdollistaa** lapsiryhmässä toteutuva yrittäjyyskasvatus. Samalla aikuisten on hyvä nähdä itsensä oppijoina ja tutkijoina, lasten tutkijana ja opettajana sekä tutkijoiden (lasten) opiskelijana ja opettajana.

Myös yrittäjyyskasvatusta toteutettaessa on kuitenkin muistettava, että viimekädessä vastuun kantaminen kuuluu aikuisille.

3 Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategia

Kainuun kuntia ja eri koulutusasteiden henkilöstöä on osallistettu työstämään Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategiaa kyselyjen ja työpajojen avulla. Samalla on selvitetty yrittäjyyskasvatuksen nykytilaa sekä työntekijöiden näkemyksiä yrittäjyyskasvatuksesta osana opetusta ja kasvatusta. Strategian keskeiset tavoitteet ja arvot pohjautuvat kentältä saatuihin vastauksiin sekä Kainuun maakuntastrategiaan, jonka yhtenä keskeisenä teemana on osaaminen ja sen vahvistaminen sekä keskeisenä tavoitteena yrittäjyys.

Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategiassa yrittäjyyspedagogiikka muodostaa toiminnan tasolla hallitun kokonaisuuden, joka koostuu valitun toiminnan aloittamisesta, työstämisestä ja arvioinnista, toiminnan päättämisestä sekä yrittäjyyskasvatuksen kehittämisestä. Maakunnallisena tavoitteena on hyödyntää **alueellisten yritysten** panosta osana laadukasta yrittäjyyskasvatusta. Strategiassa on huomioitu yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjyyspedagogiikan toteutuminen eri ikävaiheissa, jolloin arvojen ja asenteiden toteutumista edistetään lasten ikätasoon sopivalla tavalla.

3.1 Visio, arvot ja asenne

Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategian visiona on **elinvoimainen ja yritteliäs Kainuu**. Keskeisenä tavoitteena on taata jokaiselle kainuulaiselle lapselle ja nuorelle oikeus yrittäjyyskasvatukseen ja omien vahvuuksien löytämiseen. Oppija nähdään aktiivisena toimijana, jota opetus- ja kasvatushenkilöstö tukee yritteliäisyyteen valmentavalla työotteella.

Strategian arvojen ja asenteiden taustalla on Kainuun elinvoimainen ja yritteliäs tulevaisuus sekä sen asukkaiden hyvinvointi. Tehdyn taustakartoituksen perusteella Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategian viideksi arvoksi valikoituvat:

1. yritteliäisyys
2. sinnikkyys
3. vastuullisuus
4. rohkeus ja
5. tavoitteellisuus.

Elinvoimaista ja yritteliästä Kainuuta tukeva asenne puolestaan muodostuu:

1. avoimesta, uteliaasta ja innovatiivisesta suhtautumisesta yrittäjyyttä ja yritteliäisyyttä kohtaan,
2. aktiivisesta toiminnasta
3. yhteistyössä toimimisesta
4. yksilön kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista sekä
5. epävarmuuden ja keskeneräisyyden sietämisestä.

Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategian visio, toiminta-ajatus, arvot ja asenne on koostettu kuvaan 7.

Kuva 7. Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategian ydinasiat (Huotari & Pakkala-Juntunen, 2020).

3.2 Painotusalueet

Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategiaan valittiin kolme painotusalueetta:

1. oppimiskokonaisuudet
2. projektit ja tapahtumat sekä
3. yksikkö-yritysyhteistyö.

Painotusalueiden valitsemisella haluttiin helpottaa yrittäjyyskasvatuksen siirtymistä käytännön toimintaan aina varhaiskasvatuksesta korkeakouluopintoihin asti. Painotusalueiden sisältöä on mietitty johdon, henkilöstön sekä lapsen näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön ja lapsen tasojen osalta painotusalueet ja vastuut löytyvät **liitteestä 3**.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toiminta on perinteisesti hyvin laaja-alaista ja strategian painotusalueet sisältyvät luontevasti osaksi toimintaa. Oppimiskokonaisuudet, projektit ja tapahtumat sekä retket, vierailut ja vierailijat ovat olleet osa varhaiskasvatusta ja esiopetusta käytännöllisesti katsoen aina. Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategian myötä näitä asioita tarkastellaan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa jatkossa myös yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta.

4 Työkaluja yrittäjyyskasvatuksen suunnittelun tueksi

Yrittäjyyskasvatus nivoutuu luontevasti osaksi varhaiskasvatusta sekä esiopetusta, sillä sen toimintaperiaatteet ovat pienempien lasten kanssa työskenteleville yleensä ottaen hyvin tuttuja. Yrittäjyyskasvatuksen aloittamisessa olennaista on kuitenkin toimintaperiaatteiden sekä toimintatapojen tarkasteleminen nimenomaan yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta. Tiimissä on syytä **keskustella** myös siitä, miten yrittäjyyskasvatus ymmärretään ja, miten sitä halutaan toteuttaa osana ryhmän toimintaa. **Yrittäjyyskasvatus** ei ole irrallinen osa, vaan **nivoutuu osaksi muuta toimintaa** sitä rikastuttaen ja yksittäisten lasten sekä ryhmän tavoitteita tukien.

Tässä luvussa esitellään erilaisia vaihtoehtoja ja vinkkejä, joita voidaan käyttää yrittäjyyskasvatuksen aloittamisen tukena. Tarkoituksena on antaa käytännönläheisiä työkaluja sekä vinkkejä, joiden avulla aloittaminen, arviointi ja kehittäminen helpottuvat.

Kuva: Laura Kinnunen

4.1 Yrittäjyyskasvatuksen aloittaminen

Yrittäjyyskasvatuksen hyödyntäminen osana ryhmän toimintaa kannattaa ottaa puheeksi jo toimintavuoden alussa. Silloin aikuisten on helpompi virittyä sen toteuttamiseen ja valmistautua hieman erilaiseen rooliin leikkien, oppimiskokonaisuuksien sekä projektien yhteydessä. Keskeistä on muistaa lasten aktiivinen rooli oppijoina ja toiminnan suunnittelijoina, toteuttajina sekä arvioijina.

Yrittäjyyskasvatuksesta on luontevaa keskustella myös esimerkiksi **ryhmävasun, tiimisopimuksen** ja **pedagogisen dokumentoinnin** yhteydessä. Näitä asioita käsiteltäessä käydään luontevasti läpi myös yrittäjyyskasvatuksen kannalta keskeisiä asioita (esim. ryhmän tavoitteet, lasten yksilölliset tavoitteet, lasten vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet jne.).

Yrittäjyyskasvatuksen suunnittelussa kannattaa lähteä liikkeelle keskustelemalla aikuisten käsityksistä ja kokemuksista yrittäjyydestä sekä yrittäjyyskasvatuksesta. Keskustelussa ja asioiden kirjaamisessa voidaan hyödyntää **liitteiden 4–6** aloitus-, väli- ja loppukeskustelun lomakkeita, jotka on laadittu tukemaan yrittäjyyskasvatuksen aloittamista, arviointia sekä kehittämistä ajatellen.

Alkukeskustelun tavoitteena on kartoittaa tiimin jäsenten käsityksiä sekä niiden mahdollisia eroja. Lisäksi keskustelu pohjautuu tiimin aikuisten tekemiin havaintoihin ryhmän lapsista. Keskustelun perusteella voidaan miettiä ryhmän yrittäjyyskasvatukselle asetettavia *tavoitteita*. Keskustelun ydinajatuksena on **kiinnittää huomiota aikuisten toimintaan** yrittäjyyskasvatuksen toteuttajina, mikä edellyttää valmentavan työotteen omaksumista.

Välikeskustelu voidaan käydä sen jälkeen, kun yrittäjyyskasvatus on otettu osaksi ryhmän toimintaa. Välikeskustelun alussa tiimin jäsenten on hyvä miettiä, ovatko heidän käsityksensä yrittäjyydestä ja yrittäjyyskasvatuksesta pysyneet entisellään vai mahdollisesti muuttuneet uusien kokemusten myötä. Välikeskustelussa pysähdytään tarkastelemaan aikuisten toimintaa, alkukeskustelussa asetettujen tavoitteiden toteutusta sekä yrittäjyyskasvatuksen vaikutusta lapsiryhmään ja yksittäisiin lapsiin. Lisäksi siinä mietitään, onko ryhmässä toteutettavaa yrittäjyyskasvatusta tarpeellista muuttaa tai asetettuja tavoitteita muokata.

Loppukeskustelussa mietitään, mitä tiimin jäsenet ovat yrittäjyyskasvatuksen myötä onnineet, missä on onnistuttu, onko tavoitteet saavutettu, missä olisi voitu onnistua

paremmin ja ovatko aikuiset kyenneet omaksumaan valmentavan roolin. Keskustelussa mietitään myös, miten yrittäjyyskasvatus on vaikuttanut ryhmään ja yksittäisiin lapsiin sekä, kuinka toimintaa halutaan jatkossa kehittää.

4.2 Yrittäjyyskasvatuksen vuosisuunnitelma

Yrittäjyyskasvatuksen suunnittelun ja toteuttamisen tueksi kannattaa ottaa vuosisuunnitelma tai vuosikello, johon kirjataan kunnassa ja päiväkodissa yhteisesti sovitut asiat (esim. tapahtumat ja projektit). Lisäksi siihen on hyvä kirjata tiimin alku-, väli- ja loppukeskustelut sekä suunnitelma ryhmän toiminnasta (esim. oppimiskokonaisuudet, projektit ja tapahtumat, retket, vierailut ja vierailijat). Esimerkki yrittäjyyskasvatuksen vuosisuunnitelmasta löytyy **liitteestä 7** ja tyhjä pohja ryhmän omaa suunnitelmaa varten puolestaan **liitteestä 8**.

Vuosisuunnitelman työstämisen yhteydessä on hyvä muistaa, että yrittäjyyskasvatuksessa on kyse elävästä prosessista, jota ei täysin voida suunnitella ennakkoon. Keskeinen sisältö muodostuu ryhmän tarpeista ja mielenkiinnon kohteista. Vuosisuunnitelmaan on siis hyvä jättää liikkumavaraa ja tiedostaa, että siihen kirjattuja asioita voidaan tarvittaessa muuttaa ryhmän tarpeita paremmin vastaaviksi. Vuosisuunnitelmaa työstettäessä on hyvä kirjata ylös myös mahdolliset sovitut vastuut, jotta esimerkiksi vierailuista muistetaan sopia tarpeeksi ajoissa.

4.3 Ympäristön mahdollisuuksien ja yhteistyötahojen kartoittaminen

Ympäristössä toimiminen sekä yhteistyön tekeminen ulkopuolisten tahojen kanssa on olennainen osa yrittäjyyskasvatusta. Kunnassa on hyvä huomioida, että myös varhaiskasvatus- ja esiopetusikäiset ovat yrittäjyyskasvatuksen aktiivisia toimijoita. Kunnassa voidaanakin tehdä yhteinen kartoitus yrityksistä ja toimijoista, jotka ovat halukkaita ottamaan vastaan pieniä vierailijoita sekä yrityksistä ja toimijoista, jotka ovat valmiita tulemaan vierailulle päiväkotiin.

Päiväkodissa ja ryhmässä kannattaa hyödyntää lasten vanhempien ammatteja, yrityksiä sekä työpaikkoja. Lasten kannalta on erittäin merkityksellistä päästä esimerkiksi vierailulle oman vanhemman tai ryhmän toisen lapsen vanhemman työpaikalle. Vierailuista ja vierailijoista saadaan enemmän irti, kun ne kytketään, mikäli siihen on luonteva mahdollisuus, osaksi suurempia oppimiskokonaisuuksia ja projekteja. Toisaalta

vierailu tai vierailija voi toimia myös innoittajana uudelle oppimiskokonaisuudelle tai projektille.

Ympäristön toimintamahdollisuuksien, yritysten ja vierailijoiden kartoittamista kannattaa suunnitella hieman etukäteen. Mikäli kyseessä on esimerkiksi vierailukohde, josta useampi ryhmä on kiinnostunut, kannattaa yhteydenotto tehdä päiväkodissa sovitus- ja tiedustella samalla yhteistyötä useamman ryhmän osalta tai järjestää yhteistyö suuremmassa ryhmässä. Ennen kaikkea yhteistyötä suunniteltaessa kannattaa olla avoin ja tehdä aloitteita rohkeasti.

5 Yrittäjyyskasvatuksen leikkivihon esittely

Sosionomiopiskelija Natasa Vuokota on työstänyt yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen tueksi Yrittäjyyskasvatuksen leikkivihon (liite 13). Siihen on koottu ryhmän yrittäjyyskasvatusta tukevia leikkivinkkejä ja ideoita. Leikkivihon sisältö on jaettu viiteen osaan:

1. ryhmässä toimimisen taidot
2. kaveritaidot
3. itseluottamus
4. kekseliäisyys ja
5. roolileikki.

Jokaisessa osassa annetaan ensin aihealueeseen liittyvä lyhyt kuvaus ja selitetään sen yhteys yrittäjyyskasvatukseen. Tämän jälkeen leikkivihossa annetaan muutamia leikkivinkkejä aihealueiden käsittelyyn ja leikin rikastuttamiseen ryhmässä yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta.

5.1 Leikkivihon hyödyntäminen ryhmässä

Yrittäjyyskasvatuksen leikkivihko on tarkoitettu yrittäjyyskasvatuksen käytännön työkaluksi lapsiryhmän kanssa. Leikkivihon jokainen osa-alue on luonnostaan tärkeä osa varhaiskasvatusta ja esiopetusta. Aikuisten on hyvä tiedostaa, että niitä käsiteltäessä edistetään samalla myös lasten yritteliäisyyttä ja toteutetaan yrittäjyyskasvatusta varhaiskasvatus ja esiopetusikäisten lasten kanssa.

Aikuisten kannattaa aloittaa leikkivihon käyttö perehtymällä sen eri osa-alueisiin, kuvauksiin sekä itse leikkeihin. Yrittäjyyskasvatusta tukevia leikkejä valittaessa on hyvä huomioida kokonaisvaltaisesti ryhmän tarpeet ja tavoitteet, jolloin leikit tukevat lapsiryhmää kaikkein parhaiten. Vihkoa voi käyttää ryhmän toimintaan parhaiten sopivalla tavalla ja yhdistellä luovasti eri osa-alueiden leikkejä ja toimintaideoita. Aikuisten herkkyyys lisää leikkivihon hyödyntämismahdollisuuksia. Tehtyjen havaintojen avulla vihosta voidaan valita tilanteeseen parhaiten sopivat vinkit.

5.2 Leikkivihko ryhmän yrittäjyyskasvatuksen kehittäjänä

Leikkivihon käyttöönotto on helppo ensimmäinen askel ryhmän yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen aloittamiseen ryhmässä. Sitä hyödyntäessään aikuisille konkretisoituu yrittäjyyskasvatuksen ilmeneminen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Tämän jälkeen aikuisten on helpompi nähdä toiminnassa muutenkin jo toteutunutta yrittäjyyskasvatukselle otollista toimintaa ja mukauttaa omaa toimintaansa sekä ajatteluun yrittäjyyskasvatusta edistävään suuntaan.

Yrittäjyyskasvatuksen toimintamallien ja yritteliäisyyttä tukevan toimintakulttuurin kehittyessä ryhmässä voidaan alkaa luovasti kehittää sen toimintaa tukevaa yrittäjyyskasvatusta. Olennaista on tarttua lasten mielenkiinnon kohteisiin ja auttaa kaikkia löytämään vahvuuksiaan.

Yrittäjyyskasvatuksen tullessa luontaiseksi osaksi ryhmän toimintaa, voidaan sitä laajentaa mittavampiin oppimiskokonaisuuksiin ja projekteihin, joissa tuetaan lasten yritteliäisyyden kehittymistä. Myös varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa kannattaa rohkeasti toteuttaa projekteja, joissa tuotetaan arvoa ulkopuolisille tahoille, esimerkiksi toisille lapsiryhmille. Tämä voi tapahtua esimerkiksi pienen esityksen, kauppaleikin järjestämisen, liikuntatempauksen tai vastaavan järjestämisenä.

Varhaiskasvatus- ja esiopetusikäiset lapset ovat kiinnostuneita työstä sekä ammateista. Niihin voi luontevasti tutustua lasten vanhempien esitysten ja haastattelujen kautta. Yrittäjyyskasvatusta kannattaa rohkeasti laajentaa myös oman toimintaympäristön ulkopuolelle. Tämä voi tapahtua esimerkiksi sopimalla lapsiryhmän toimintaan ja mielenkiinnon kohteisiin soveltuvia vierailu- ja retkikohteita.

Yrittäjyyskasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa ovat rajattomat. Mitä kokonaisvaltaisemmin aikuiset omaksuvat sen keskeiset periaatteet, sitä luovemmin ja toimintaa rikastavammin yrittäjyyskasvatusta voidaan hyödyntää osana ryhmän toimintaa. Parasta on, että yrittäjyyskasvatusta toteuttamalla tuetaan lapsen kokonaisvaltaista kehittymistä sekä hyvinvointia.

6 Ryhmän yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiden arviointi ja toiminnan kehittäminen

Tavoitteiden asettaminen **yksilö-**, **ryhmä-** ja **tiimitasoilla** on tärkeää myös yrittäjyyskasvatuksessa. Tavoitteet ohjaavat toimintaa ja helpottavat henkilöstöä reagoimaan yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta siten, että ryhmän ja lasten yksilölliset tarpeet sekä tavoitteet tulevat huomioiduiksi.

6.1 Arvioinnin toteuttaminen lapsiryhmässä

Toimintaa ja tavoitteita on hyvä arvioida säännöllisesti niin lapsiryhmässä kuin yksittäisten lasten kanssa esimerkiksi arviointikeskustelujen avulla. Yrittäjyyskasvatusprojektin edetessä ja päättyessä voidaan hyödyntää keskustelun pohjana, yksilö- tai ryhmätasolla, esimerkiksi **Motorola-mallia** (kuva 8) tai **liitteen 9** ryhmälle sekä yksittäiselle lapselle sovellettavaa yrittäjyyskasvatuksen arviointilomaketta. Lomake voidaan täyttää haastatteleamalla joko koko lapsiryhmää tai yksittäistä lasta. Lomakkeen lopussa on osuus, jossa lapsi miettii omia vahvuuksiaan sekä arvioi yrittäjyyskasvatuksen kannalta keskeisten valmiuksien kehittymistä.

Kuva 8. Motorola-malli yrittäjyyskasvatusprojektin väli- tai loppuarviointia varten (Ojala 2019).

Kehittämisen kannalta on tärkeää, että halutaan aidosti kuulla lasten käsityksiä, kokemuksia, ideoita ja parantamishdotuksia yrittäjyyskasvatuksesta. Tavoitteena on kuulla kaikkia ryhmän lapsia, sekä yksilöinä että ryhmänä. Näin aikuiset todella tietävät, miten lapset ovat nähneet ja kokeneet ryhmän yrittäjyyskasvatustoiminnan. Samalla lapsia kannustetaan rohkeaan ja realistiseen itsearvioon. Heitä ohjataan löytämään omia ja toisten vahvuuksia, esimerkiksi vahvuuskorttien avulla, sekä esittämään kehittämis- ja toimintaehdotuksia omalle ja ryhmän toiminnalle.

6.2 Arviointi ja kehittäminen tiimissä

Toiminnan tavoitteet lähtevät lapsiryhmästä sekä yksittäisistä lapsista. Ryhmän aikuisten yrittäjyyspedagogisia taitoja on hyvä kehittää määrätietoisesti henkilökohtaisten ja tiimin yhteisten tavoitteiden avulla. Toiminnan tavoitteet löydetään keskustelemalla lasten kanssa ja havainnoimalla ryhmää sekä käymällä yrittäjyyskasvatukseen liittyviä keskusteluja aikuisten kesken. Tavoitteita mietittäessä ja arvioita tehtäessä on hyvä hyödyntää ryhmässä toteutettua **pedagogista dokumentointia** sekä **ryhmävasua**.

Yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikka ja ryhmän toiminta kehittyvät, kun tiimin aikuiset keskustelevat käsityksistään yrittäjyyskasvatuksesta sekä ryhmässä toteutuneesta yrittäjyyskasvatuksesta. Keskusteluissa kannattaa pysähtyä miettimään aikuisten asenteita, arvoja ja toimintamalleja. Yrittäjyyskasvatuksen pikatarkistuksen voi tehdä kuvan 9 tai **liitteen 10** rastiruutuun -lomakkeella. Tekemällä pikatarkastuksen saadaan selville, onko lapset otettu mukaan toimintaan ja sen suunnitteluun aktiivisina toimijoina.

Kuka/ketkä...	Aikuinen/aikuiset	Lapsiryhmä	Yksittäinen lapsi
ideoi	X	X	X
suunnittelee	X		
valitsee toteutettavat ideat	X		
panee itsensä likoon	X		
harjoittelee yhteistyötaitoja		X	
harjoittelee esiintymistä			X
harjoittelee mielipiteen esittämistä ja perustelemista		X	
huolettii verkostoista	X		
kantaa vastuun tekemisestä	X		

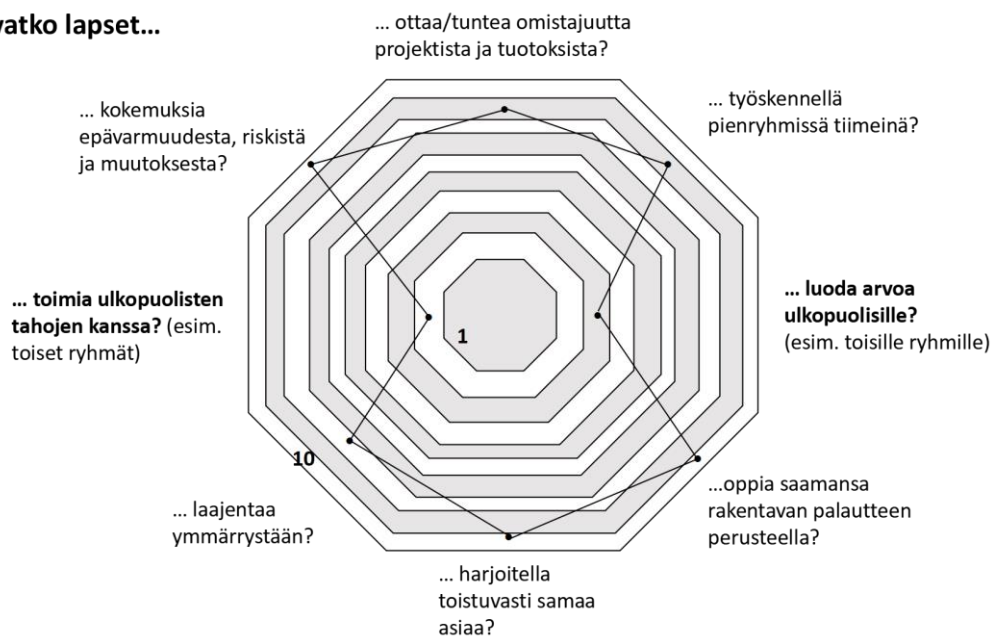
Kuva 9. Yrittäjyyskasvatuksen pikatarkastuksen esimerkki (mukaillen Ojala 2019; Ristimäki).

Kuvan 9 pikatarkastuksen esimerkin perusteella voidaan todeta, että ryhmän yrittäjyyskasvatus on hyvällä alulla. Lapset pääsevät mukaan ideointiin ja harjoittelemaan yhteistyötaitoja sekä mielipiteen esittämistä ja perustelemista. Esimerkistä nähdään kuitenkin, että vastuu toiminnasta on vielä aikuisella ja tulevaisuudessa kannattaisikin miettiä, miten lapset pääsisivät mukaan yrittäjyyskasvatuksen suunnitteluun, valitsemaan toteutettavat ideat, panemaan itseään likoon, harjoittelemaan esiintymistä, huolehtimaan verkostoista sekä harjoittelemaan vastuun kantamista ikätasoon sopivalla tavalla.

Liitteestä 11 löytyvän kennoarvioinnin avulla voidaan puolestaan nähdä, onko ryhmän yrittäjyyskasvatuksessa otettu huomioon kaikki keskeiset asiat. Arvio voidaan toteuttaa joko ryhmässä yhdessä lasten kanssa tai pelkästään aikuisten kesken, riipuen siitä miten arviointia halutaan ryhmässä hyödyntää.

Kyseisessä työkalussa arvioidaan toimintaa antaen eri osa-alueille pisteitä asteikolla 1–10, jossa 10 on hyvin toteutunut ja 1 huonosti toteutunut. Annetut arviot merkitään pisteellä osa-alueen kohdalle kennoon, jonka jälkeen pisteet yhdistetään viivoilla. Tämän jälkeen voidaan nähdä, ovatko kaikki osa-alueet kunnossa vai täytyykö toiminnassa kiinnittää erityistä huomiota johonkin tiettyyn osa-alueeseen.

Saavatko lapset...

Kuva 10. Kennoarvioinnin esimerkki (mukaillen Ojala 2019; Lackéus).

Kuvan 10 kennoarvioinnin esimerkistä nähdään, että ryhmän yrittäjyyskasvatus on pääosin hyvällä mallilla. Toiminnalle ulkopuolisten tahojen kanssa on annettu tosin vain kolme pistettä ja ulkopuolisille arvon tuottamiselle neljä pistettä.

Arvion jälkeen voidaan todeta, että ryhmän yrittäjyyskasvatuksessa kannattaa jatkossa keskittyä miettimään erityisesti ulkopuolisten tahojen kanssa toimimista sekä arvon tuottamista ulkopuolisille, esimerkiksi toisille ryhmille.

Muiden arviointien ohella yksikössä tai ryhmässä voidaan hyödyntää myös **liitteenä 12** olevaa Yrittäjyyskasvatuksen nykytilan arviointi -lomaketta. Sen avulla on helppo saada kuva yrittäjämäisen toimintakulttuurin, yrittäjyyskasvatuksen suunnittelun ja arvioinnin sekä yrittäjyyskasvatuksen työkalujen ja yhteistyön tilasta.

7 Vinkkejä ja linkkejä yrittäjyyskasvatuksen tueksi

Tähän lukuun on koottu yrittäjyyskasvatusta tukevia vinkkejä sekä linkkejä. Ne on jaettu kolmeen eri osaan:

1. pedagogiikka
2. käytännön työkalut toteutukseen sekä
3. johdon ja yrittäjyyskasvatuksen arvioinnin ja kehittämisen tueksi.

Suurin osa lähteistä käsittelee yrittäjyyskasvatusta yleisesti tai ne on alun perin suunnattu vanhempien lasten ja nuorten kanssa työskenteleville, mutta niiden ydinajatus pätee myös varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Tällä hetkellä varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen suoraan suunnattua yrittäjyyskasvatuksen materiaalia on vielä valitettavan vähän.

Yrittäjyyskasvatuksen ideavihko varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen pohjautuu Kai-noon yrittäjyyskasvatusstrategiaan sekä sen yhteydessä laadittuun lisämateriaaliin, johon voit käydä tutustumassa alta löytyvän linkin kautta.

Vinkkejä ja linkkejä yrittäjyyskasvatuksen tueksi:

1. Yrittäjyyspedagogiikka:

- Avola, P. & Pentikäinen, V. (2019). *Kukoistava kasvatus. Positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja*. BeeHappy.
- Opettajan opas yrittäjyyspedagogiikkaan https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/sy_opettajan_opas_yrittajyyspedagogiikkaan_a4.pdf
- Lackeus, M. *Entrepreneurship in Education What, Why, When, How*. https://www.academia.edu/40536537/BGP_Entrepreneurship_in_Education
- Leskisenoja, E. (2019). *Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa To-teuta käytännössä*. P. 2. PS-kustannus.
- *Mun maailma – Laaja-alaisen osaamisen työkirja* https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/10/Mun_maailma_tyokirja.pdf
- Korhonen, P. (N.d.). *Yrittäjyyskasvatuksen Aakkoset* <https://www.salo.fi/attachments/2019-09-04T16-30-08518.pdf>
- Rintakorpi, K. & Elsa Vihmari-Henttonen (2017). *Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Lasten Keskus.

- Trogen, T. *Pieni kirja luontevahvuuksista. Ilo olla yhdessä - Positiivinen kasvatus* (2018). <https://positiivinenkasvatus.com/wp-content/uploads/2017/11/pieni-kirja-luontevahvuuksista-2018.pdf>
- Video. Yrittäjyyskasvatusta Kontiolahdella. <https://www.youtube.com/watch?v=Q6IVMw22VLA>

2. Käytännön työkalut toteutukseen:

- NY-ohjelmat <https://nuoriyrittajyys.fi/ohjelmat/>
- Korhonen, P. (N.d.). Yrittäjyyskasvatuksen Aakkoset <https://www.salo.fi/attachments/2019-09-04T16-30-08518.pdf>
- Uusitalo-Malmivaara, L. & Vuorinen, K. (N.d.). *Huomaa hyvä! -toimintakortit*.
- Toiminnallisia menetelmiä yritysvierailuihin https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/toiminnallisia_menetelmia.pdf
- Tralla www.tralla.fi

3. Johdon ja yrittäjyyskasvatuksen arvioinnin sekä kehittämisen tueksi:

- Yrittäjyyskasvatuksen työkirja https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/YES_Yrittajyyskasvatuksen_tyokirja_2018.pdf
- Yrittäjyyskasvatuksen kehittämisen työkirja https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/Yrittajyyskasvatuksen_kehittamisen_tyokirja.pdf
- Yrittäjyyskasvatuksen mittaristo (opettajat ja rehtorit, perus ja toinen aste) www.lut.fi/koke/mittaristo
- Testi: Millainen yrittäjyyskasvattaja olet? <https://yesverkosto.fi/materiaalit/millainen-yrittajyyskasvattaja-olet-testi>
- Yrittäjyystesti <https://yesverkosto.fi/materiaalit/yrittajyystesti>
- *Where Should I Begin? How Could I Develop?* https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61920/Where%20should%20I%20begin,%20how%20could%20I%20develop%20-%20Handbook%20for%20teachers_pdfA.pdf?sequence=2

Loppusanat

Toivon, että tämä Yrittäjyyskasvatuksen ideavihko on antanut sinulle ideoita ja rohkeutta yrittäjyyskasvatuksen aloittamiseen sekä toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Tärkeintä on ottaa ensimmäiset askeleet yrittäjyyden suuntaan ja katsoa rohkeasti, mitä kaikkea ihanaa se tuo tullessaan koko ryhmälle sekä yksittäisille lapsille ja aikuisille. Yrittäjyyskasvatus kannattaa aina ja se todellakin kuuluu kaikille lapsille ja nuorille.

Lisää teoriaa lähdeviitteineen voit lukea opinnäytetyöstäni ”Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategia suunnitelmasta käytäntöön - Yrittäjyyskasvatuksen ideavihko varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen”.

Tahdon kiittää opinnäytetyön ohjaajaani, KTM/lehtori Mervi Väisästä ja toimeksiantajani edustajaa, liikunnanohjaaja AMK/projektityöntekijä Sanna Pakkala-Juntusta, antoisasta yhteisestä matkasta yrittäjyyden alkulähteille.

Toivon sinulle riemukkaita ja avartavia hetkiä yrittäjyyskasvatuksen parissa.

Sotkamossa 24.11.2020

Hanna Huotari

Lähteet

- Avola, P. & Pentikäinen, V.** (2019). *Kukoistava kasvatus - positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja*. BEEhappy Publishing.
- Ojala, P.** (2019). Opettajan opas yrittäjyyspedagogiikkaan. Suomen yrittäjät. Saatavilla: https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/sy_opettajan_opas_yrittajyyspedagogiikkaan_a4.pdf
- Ojala, P.** (2020). Projektipäällikkö, Osaavia opettajia -yrittäviä nuoria -hanke Suomen Yrittäjät. Puhelinhaastattelu 8.4.2020.
- Ojala, P. & Utriainen, V.** (2020). *Yrittäjyyspedagogiikka – työkalut tulevaisuushaasteen taklaamiseen* -koulutuskierros syyskuu 2020.
- Opetusministeriö.** (2009). *Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat*. Saatavilla 19.2.2020. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78869/opm07.pdf>
- Opetushallitus.** (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Saatavilla 19.2.2020. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Opetushallitus.** (2014). *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Saatavilla 19.2.2020. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Helenius, A. & Lummelahti, L.** (2014). *Leikin käsikirja*. Juva: PS-kustannus.
- Holappa, A-S.** (2014). *Uudistuva esiopetus*. [Luentotallenne] Saatavilla 5.2.2020. <https://www.youtube.com/watch?v=RLcsLMI2a8o>
- Holappa, A-S.** (2017). *Laaja-alainen osaaminen varhaiskasvatuksessa*. [Luentotallenne] Saatavilla 5.2.2020. <https://www.youtube.com/watch?v=qHDBXN8HSqc>
- Huotari, H. & Pakkala-Juntunen, S.** (2020). Varhaiskasvatuksen opettaja, KM / projektityöntekijä, Liikunnanohjaaja AMK. Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategian työstämisen tuloksena tuotettu materiaali.
- Kyrö, P.** (1998). *Yrittäjyyden tarinaa kertomassa*. Juva: WSOY.
- Kyrö, P.** (2006). Avauksia riskin oppimiseen ja opetukseen. Teoksessa Kyrö, P. & Ripatti, A. (Toim.) *Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia*. (98-131) Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Kyrö, P. & Ripatti, A.** (2006). Yrittäjyyden opetuksen uudet tuulet. Teoksessa Kyrö, P. & Ripatti, A. (Toim.) *Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia*. (10-31) Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Lackéus, M.** (2015). *Entrepreneurship in Education What, Why, When, How*. Saatavilla 29.5.2020. https://www.academia.edu/40536537/BGP_Entrepreneurship_in_Education
- Remes, L.** (2004) Yrittäjyys. (83-90) Teoksessa Loukola, M-L. (toim.) *Aihekokonaisuudet perusopetuksen opetussuunnitelmassa*. Jyväskylä: Gummerus.
- Riihelä, M.** (2004). Elämä on ehkä sittenkin vain leikkiä! (24-37) Teoksessa Piironen, L. (toim.) *Leikin pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY.
- Ristimäki, K.** (2004). *Yrittäjyyskasvatus*. Järvenpää: Yrityssanoma
- Lehtonen, S. & Simola, L. & Vainio, J. & Nieminen, T.** (N.d.). *Yrittäjyyskasvatuksen työkirja*.

Yrittäjyyskasvatuksen diplomi

on osoittanut toiminnassaan yritteliäisyyttä
ja innostusta

Kuvaus toiminnasta/projektista/leikistä:

_____._____.20_____

101 vahvuutta				
ahkera	huomaavainen	kiltti	oppimistaituri	sisukas
ainutlaatuinen	huumorintajuinen	kunnioittava	optimistinen	sydämellinen
aito	hyväntahtoinen	käytännöllinen	parhaaseen pyrkivä	syvälinen
ajantajuinen	hyväksyvä	kärsivällinen	periksiatamaton	taiteellinen
ajattelutaitoinen	hyvä kuuntelija	leikkisä	positiivinen	tarkka
anteeksiantavainen	idearikas	lempeä	päämäärätietoinen	tavoitteellinen
antelias	ilmaisuvoimainen	luotettava	päätäväinen	tehokas
aurinkoinen	iloinen	luottavainen	rakastava	toiveikas
arvostava	innostuva	luova	rauhallinen	tunneälykäs
arviointikykyinen	itsenäinen	lämmihenkinen	ratkaisukeskeinen	tunnollinen
avarakatseinen	itsesäätelytaitoinen	läsnäoleva	rehellinen	turvallinen
avulias	itsevarma	maltillinen	reilu	utelias
empaattinen	johtaja	monipuolinen	rento	uskollinen
energinen	joustava	mukava	rohkea	vaatimaton
hauska	järjestelmällinen	myönteinen	ryhmätyötaitoinen	vahva
harkitsevainen	järkevä	myötätuntoinen	sosiaalisesti älykäs	vakuuttava
henkinen	kannustava	nopea	sovitteleva	vastuullinen
herkkä	kauneudentajuinen	näkökulmanottokykyinen	suvaitsevainen	viisas
huolellinen	kohtelias	oikeudenmukainen	sinnikäs	älykäs
huolehtivainen	kiitollinen	oivaltava	sitoutunut	ymmärtäväinen
				ystävällinen

Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategia Varhaiskasvatus ja esiopetus (henkilöstön ja lapsen tasot)

-6 v.	1. Oppimiskokonaisuudet	2. Projektit ja tapahtumat	3. Päiväkoti-yritysyhteistyö
Henkilöstö	Eri ammattien esitteleminen lapsille innostavalla ja kiinnostavalla tavalla Lasten aloitteiden ja mielenkiinnonkohteiden huomioiminen toiminnassa Leikin/oppimiskokonaisuuksien syventäminen ryhmän tarpeiden ja mielenkiinnonkohteiden mukaan Kiertotalouden/kestävän kehityksen merkitykseen tutustuminen Valmentava työskentelyote = yrittäjämäinen pedagogiikka <i>Yrittäjyyskasvatuksen ideavihko</i> <i>NY: Meidän perheemme (esiopetus)</i>	Teemoihin ja juhlapäiviin liittyvät projektit esim. esitysten valmistelu, leivonta, askartelu Omatoimisuuteen ohjaaminen --> roolien ja vastuiden jakaminen/antaminen lapsille Pedagogisen dokumentoinnin hyödyntäminen projektin/tapahtuman prosessin kuvaamisessa ja arvioinnissa Projektien tavoitteista ja tuloksista keskusteleminen ja arvioiminen yhdessä lasten kanssa --> toiminnan tavoitteellisuuden ymmärtäminen	Retkien ja vierailujen kytkeminen osaksi oppimiskokonaisuuksia ja projekteja Lähiympäristön ja paikallisuuden korostaminen Huoltajien ammattiesittelyt Yritys vierailut/vierailijat
Lapsi	Saa kokemuksia yhteisistä oppimiskokonaisuuksista leikin ja toiminnallisuuden avulla Oppii kertomaan itseään kiinnostavista asioista ja haluaa perehtyä niihin yhdessä muiden kanssa	Saa kokemuksia ryhmän yhteisistä projekteista ja tapahtumista Haluaa toimia aktiivisesti yhteisten projektien ja tapahtumien työstämisessä	On kiinnostunut ympäristöstään ja haluaa tutustua lähiympäristöön Tutustuu toimintavuoden aikana lähiympäristön lisäksi ainakin yhteen paikalliseen yritykseen

(Huotari & Pakkala-Juntunen 2020.)

Ryhmän yrittäjyyskasvatuksen suunnittelu ja arviointi lomake (1/3): **Alkukeskustelu**

Ryhmän nimi:

päivämäärä: __. __. ____

Tiimin jäsenet:

1. Mitä yrittäjyys minulle/meille merkitsee? (vapaata keskustelua, kirjataan keskeiset seikat)	
2. Mitä yrittäjyyskasvatus minulle/meille tarkoittaa? (vapaata keskustelua, kirjataan keskeiset seikat)	
3. Miten olen/olemme aiemmin toteuttanut yrittäjyyskasvatusta? (vapaata keskustelua, kirjataan keskeiset seikat)	
4. Mitä tavoitteita asetamme yrittäjyyskasvatukselle tulevalle toimintavuodelle/lukuvuodelle? (2–5 konkreettista tavoitetta, jotka valitaan huomioiden lapsiryhmän tarpeet, mielenkiinnon kohteet ja ideat)	
5. Miten aikuinen/aikuiset toimivat, jotta asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa? (sovitaan 2–5 keskeisestä toimintaperiaatteesta, joihin sitoudutaan)	
6. Millaisia työskentelytapoja hyödynnämme lapsiryhmämme yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen? (esim. projektit, vierailut, leikki)	

Ryhmän yrittäjyyskasvatuksen suunnittelu ja arviointi lomake (2/3): **Välikeskustelu**

Ryhmän nimi:

päivämäärä: __. __. ____

Tiimin jäsenet:

Mitä ajattelemme tällä hetkellä yrittäjyydestä? (vapaata keskustelua, keskeiset seikat kirjataan jokaisen osallistujan osalta)	
Mitä ajattelemme tällä hetkellä yrittäjyyskasvatuksesta? (vapaata keskustelua, keskeiset seikat kirjataan jokaisen osallistujan osalta)	
Ovatko ryhmän aikuiset toimineet alkukeskustelussa sovitulla tavalla?	
Miten lapsiryhmä on suhtautunut yrittäjyyskasvatukseen ja miten se näkyy heissä?	
Millaisia yrittäjyyskasvatuksen työkentelytapoja olemme hyödyntäneet tähän mennessä? Ovatko ne olleet toimivia? Voisimmeko kokeilla jotain muuta?	
Onnistuimmeko asettamaan alkukeskustelussa yrittäjyyskasvatukselle lapsiryhmän kannalta sopivat tavoitteet? (Arvioidaan asetetut tavoitteet ja mietitään onko niitä tarpeen muuttaa → kirjataan mahdolliset uudet tavoitteet.)	

Ryhmän yrittäjyyskasvatuksen suunnittelu ja arviointi lomake (3/3): **Loppukeskustelu**

Ryhmän nimi:

päivämäärä: __. __. ____

Tiimin jäsenet:

Mitä ajattelemme yrittäjyydestä ja yrittäjyyskasvatuksesta nyt? (vapaata keskustelua, keskeiset seikat kirjataan jokaisen osallistujan osalta)	
Mitä aikuiset ovat oppineet? (vapaata keskustelua, keskeiset seikat kirjataan jokaisen osallistujan osalta)	
Missä olemme onnistuneet? (hyvät käytänteet) Saavutimmeko asetetut tavoitteet? (vapaata keskustelua, keskeiset seikat kirjataan jokaisen osallistujan osalta)	
Missä olisimme voineet onnistua paremmin?	
Ovatko aikuiset omaksuneet valmentavan työotteen?	
Miten toteutunut yrittäjyyskasvatus ilmenee ryhmässä? Entä yksittäisissä lapsissa? Ovatko lapset löytäneet vahvuuksiaan?	
Ovatko lapset saaneet onnistumisen kokemuksia?	
Ovatko lapset oppineet sietämään pettymyksiä ja yrittämään uudelleen?	
Miten kehitämme yrittäjyyskasvatusta tulevana toimintavuonna?	

Yrittäjyyskasvatuksen vuosisuunnitelma (esimerkki)

Heinäkuu	- Lasten havainnointi ja keskustelut --> Lasten ideoihin tarttuminen ja yhteiset projektit jne. (pedagoginen dokumentointi) (jatkuvat läpi toimintavuoden)	Tammikuu	- Ryhmän yrittäjyyskasvatuksen suunnittelu ja arviointi lomake (2/3) Välikeskustelu -Vierailun/vieraan sopiminen/ oppimiskokonaisuus/projekti (valitaan lasten mielenkiinnonkohteet huomioiden)
Elokuu	- Ryhmän yrittäjyyskasvatuksen suunnittelu ja arviointi lomake (1/3) Alkukeskustelu -Yrittäjyyskasvatuksen vuosikello/ -suunnitelma (päiväkotiryhmä)	Helmikuu	- Yrittäjyyskasvatuksen pikatarkastus - Vierailuun/vieraaseen valmistautuminen, oppimiskokonaisuuden/projektin eteenpäin vieminen
Syyskuu	- Projektin/oppimiskokonaisuuden aloittaminen ja vierailujen/vieraiden sopiminen (valitaan lasten mielenkiinnonkohteet huomioiden, jatkuu läpi toimintavuoden) -Yrittäjän päivä 5.9.	Maaliskuu	- Yrittäjyyskasvatuksen arviointilomake (lapset) - Vierailun reflektointi ja elävöittäminen jälkepäin - Yrittäjyyskasvatuksen kennoarviointi (tarvittaessa)
Lokakuu	- Yrittäjyyskasvatuksen kennoarviointi - Vierailuun valmistautumine -Kansallinen epäonnistumisen päivä 13.10.	Huhtikuu	- Yrittäjyyskasvatuksen arviointilomake (lapset) (vierailusta/projektista)
Marraskuu	- Vierailun/vierailijan/projektin/ oppimiskokonaisuuden reflektointi ja elävöittäminen jälkepäin - Yrittäjyyskasvatuksen pikatarkastus	Toukokuu	- Ryhmän yrittäjyyskasvatuksen suunnittelu ja arviointi lomake (3/3) Loppukeskustelu - Kunniakirjojen jako -Eurooppa-päivä 5.9.
Joulukuu	- Yrittäjyyskasvatuksen arviointilomake (lapset) (vierailusta/projektista) - Kunniakirjojen jako -Kansainvälinen yrittäjä viikko , vk 47	Kesäkuu	- Lasten havainnointi ja keskustelut --> Lasten ideoihin tarttuminen ja yhteiset projektit jne. (pedagoginen dokumentointi)

Yrittäjyyskasvatuksen vuosisuunnitelma

Heinäkuu		Tammikuu	
Elokuu		Helmikuu	
Syyskuu	-Yrittäjän päivä 5.9.	Maaliskuu	
Lokakuu	-Kansallinen epäonnistumisen päivä 13.10.	Huhtikuu	
Marraskuu		Toukokuu	-Eurooppa-päivä 5.9.
Joulukuu	-Kansainvälinen yrittäjä viikko , vk 47	Kesäkuu	

Yrittäjyyskasvatuksen arviointilomake

Päivämäärä: _____._____.20____

Ryhmän/lapsen nimi: _____

Haastattelija: _____

Haastattelun aihe (esim. oppimiskokonaisuus, projekti, retki tai vierailu): _____

Kysymys:	Vastaus:
Mikä oli mielestäsi hausointa?	
Tuntuiko jokin asia vaikealta?	
Opitko jotain uutta? Mitä?	
Missä asiassa onnistuit/onnistut-tiin?	
Menikö jokin asia pieleen?	
Mitä haluaisit tutkia/oppia seu-raavaksi?	

Lapsen itsearvio:

Olen hyvä _____

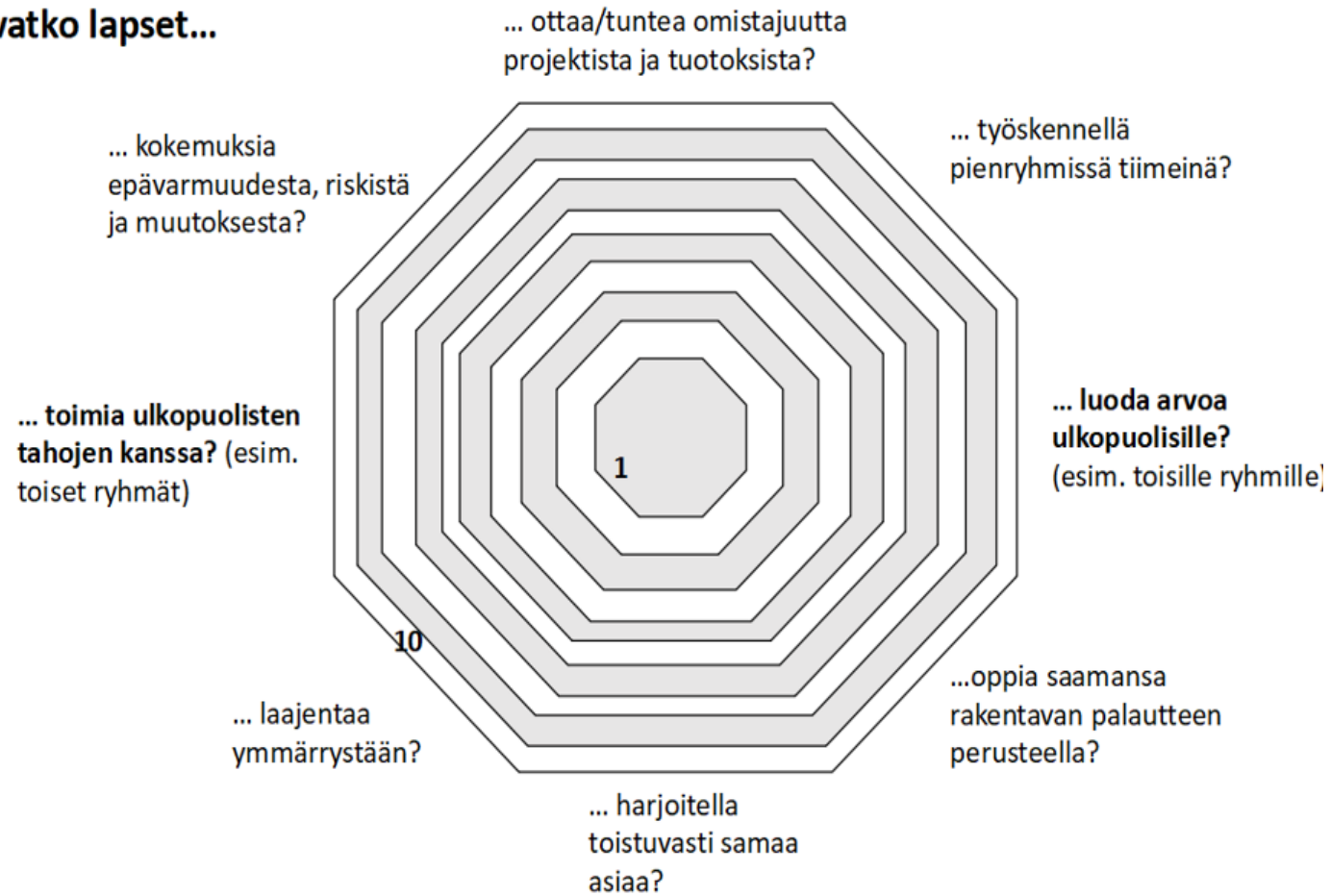
	Kyllä 	Vähän 	En
Minulla on hyviä ideoita, joista kerron kavereille ja aikuisille.			
Osaan neuvotella kaverin kanssa.			
Osaan kannustaa kavereita.			
Pääsen yli pettymyksistä ja epäonnistumisista.			
Hoidan minulle annetut tehtävät.			

Yrittäjyyskasvatuksen pikatarkistus

Kuka/ketkä...	Aikuinen/aikuiset	Lapsiryhmä	Yksittäinen lapsi
ideoi			
suunnittelee			
valitsee toteutettavat ideat			
panee itsensä likoon			
harjoittelee yhteistyötaitoja			
harjoittelee esiintymistä			
harjoittelee mielipiteen esittämistä ja perustelemista			
huolehtii verkostoista			
kantaa vastuun tekemisestä			

Yrittäjyyskasvatuksen kennoarviointi

Saavatko lapset...

Yrittäjyyskasvatuksen nykytilan arvio (VAKA/esiopetus)

Tämän arviointilomakkeen kysymyksillä saadaan nopeasti käsitys päiväkodin yrittäjyyskasvatuksen tilasta ja sitä voidaan hyödyntää myös yrittäjyyskasvatuksen kehittämiskohdetta valittaessa.

Yrittäjämäinen toimintakulttuuri	Kyllä	Ei
Sekä johtomme että henkilöstömme on tutustunut Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategiaan.		
Olemme keskustelleet työyhteisössämme yrittäjyyskasvatuksesta ja siitä, miten se meillä ilmenee.		
Olemme yhdessä miettineet, miten työskentely-ympäristöllä voidaan tukea yrittäjyyskasvatusta.		
Olemme tehneet työskentely-ympäristössä ja toiminnassa yrittäjyyskasvatusta tukevia muutoksia.		
Ohjaamme ja kannustamme lapsia (ja henkilöstöä) yrittelijäisyyteen.		
Kannustamme lapsia (ja henkilöstöä) kokeilemaan rohkeasti, harjoittelemaan riskien ottamista ja epävarmuuden sietämistä.		
Suhtaudumme epäonnistumisiin positiivisesti ja näemme ne mahdollisuutena oppia, kasvaa sekä kehittyä.		
Kehitämme yrittäjyyskasvatusta määrätietoisesti ja varaamme siihen tarvittavat resurssit.		

Yrittäjyyskasvatuksen suunnittelu ja arviointi	Kyllä	Ei
Olemme asettaneet yhdessä miettineet tavoitteet yrittäjyyskasvatukselle.		
Meillä on yrittäjyyskasvatusta tukeva tiimi tai mentorointia ja ohjausta antavia työnteekijöitä.		
Olemme tutustuneet Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategian painotusalueisiin ja miettineet, miten ne näkyvät meillä.		
Tuemme henkilöstöä yrittäjyyskasvatuksessa tarjoamalla heille koulutusta, ohjausta/mentorointia.		
Henkilöstö on tietoinen yrittäjyyskasvatusta tukevista verkostoista ja osaa hyödyntää niitä.		
Kaikki lapset pääsevät osallisiksi yrittäjyyskasvatuksesta, saavat tukea oman yrittelijäisyytensä rakentamiseen ja mahdollisuuden suunnitella, toteuttaa, kokeilla ja löytää omia vahvuuksiaan.		
Arvioimme yrittäjyyskasvatusta säännöllisesti.		
Hyödynnämme arvioinnissa yhdessä valittua mittaristoa.		

Yrittäjyyskasvatuksen työkalut ja yhteistyö	Kyllä	Ei
Hyödynnämme aktiivisesti Kainuun yrittäjyyskasvatusstrategian tukimateriaalia yrittäjyyskasvatuksen suunnittelussa.		
Toteutamme aktiivisesti erilaisia yrittäjyyskasvatusta tukevia oppimiskokonaisuuksia, projekteja, tapahtumia, vierailuja ja otamme vastaan vieraita.		
Henkilöstöllä on halutessaan mahdollisuus syventää osaamistaan yrittäjyyskasvatuksesta esim. työelämäjaksolla.		
Hyödynnämme toiminnassa yrittäjyyttä ja yritteliäisyyttä tukevia ohjelmia (esim. Yrittäjyyskasvatuksen ideavihko ja NY:n ohjelma).		

(mukaillen YES ry. n.d. 8-9.)

YRITTÄJYYSKASVATUKSEN Leikkivihko

Natasa Vukota

Tämä leikkivihko on tuotettu opinäytetyön
toiminnallisena osuutena ja tämän vihkon
sisältö tullaan liittämään osaksi
Yrittäjyyskasvatuksen ideavihkoa.

Tästä vihkosta löydät erilaisia
yrittäjyyskasvatukseen sopivia leikkejä, jotka
liittyvät seuraaviin aihealueisiin.

Ryhmässä toimimisen taidot

Kaveritaidot

Itseluottamus

Kekseliäisyys

Roolileikki

Leikkien avulla tuet lapsen yrittelijäisyyden
kehittymistä.

Yrittäjyyskasvatus

Yrittäjyyskasvatus varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on yrittäjyys- ja työelämätaitojen opettelua ja harjoittelua lapsille sopivalla tavalla, autetaan lapsia tunnistamaan omia vahvuuksia, tuetaan itsetuntemusta leikin ja positiivisen palauuteen avulla, huomioidaan lasten omat mielenkiinnon kohteet ja luovuutta edistävä toiminta ja hyödynnetään niitä ohjauksessa, lasta tulee myös kannustaa omatoimisuuteen ja yhteiseen vastuunottoon

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yrittäjyyskasvatuksessa korostetaan oppimisympäristöjen merkitystä, oppimisympäristöissä annetaan vastuuta itse oppijalle. Oppimisympäristöjä suunnitellaan lapsien tarpeita kohtaaviksi, on lapsien kannalta erilaista esimerkiksi leikkiä keittiö- tai kauppaleikkiä, kun huoneessa on siihen suunniteltua sisustusta tai lapsen kanssa yhdessä tehtyjä tavaroita, kuin että huone olisi tyhjä. Iästä riippumatta lasta kannustetaan tekemään itse ja ohjataan lasta itse havaitsemaan erilaisia mahdollisuuksia. Tuetaan näihin eri mahdollisuuksiin tarttumista, vahvistetaan oivaltavaa ja keksittävää oppimista. Lasta tulee tukea luottamaan omiin kykyihin ja lapsille pitää suoda mahdollisuuksia riskien ottamiseen sekä ohjata tavoitteelliseen työskentelyyn toisten kanssa.

Ryhmässä toimimisen taidot

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa ryhmän muodostuminen on keskeinen onnistuneen toiminnan ehto.

Jokainen lapsi on ryhmässä yksilö, mutta yhteisöllisyyttä opetellaan erilaisin pienin keinoin. Pienten lasten oppiessa puhumaan ilmaisevat he toisilleen monipuolisemmin mahdollisia yhteisiä toimia. Vuorovaikutuksen synty kahden lapsen välillä vahvistaa heidän sosiaalisia taitojaan sekä samalla luo pohjaa yhteisöllisyyden synnylle. Jokainen lapsi tarvitsee niin ryhmän aikuiselta kuin toiselta lapselta yksilöllistä huomiota. Ryhmän muodostuessa opetellaan ryhmässä toimimisen taitoja hyvien tottumusten omaksumisen kautta, tietoisesti pyritään siihen, että lapset ovat mm. toisilleen ystävällisiä.

Erilaisissa leikkitilanteissa lapset muodostavat itselleen ystävyys-suhteita, tämän vuoksi varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tulee olla riittävän paljon erilaisia leikkimahdollisuuksia. Lasten välinen luottamus pääsee kehittymään yhdessä tehtyjen asioiden aikana sekä lasten välisen vuorovaikutuksen takia. Leikin aikana lapset puhuvat ajankohtaisista asioista, ottavat toisiaan huomioon ja samalla he tukevat toisiaan ja itseään leikin aikana tapahtuvissa lapsille uusissa asioissa.

Seuraavilla sivuilla on leikkejä, jotka kehittävät ja tukevat lapsen ryhmässä toimimisen taitoja.

Ryhmässä toimimisen taidot

Narusommittelu

Leikin ohjeet: Anna jokaiselle leikkijälle narun pätkä. Aloita leikki asettelemalla oma narusi haluamallasi tavalla lattialle. Toinen leikkijä jatkaa kuviota omalla narullaan ja näin jatketaan, kunnes jokainen on liittänyt narunsa yhteiseen narusommitelmaan. Keskustelkaa yhdessä, miltä työ näyttää ja mitä se tuo mieleen jne. Ottakaa lopuksi omat narunne takaisin siten, että viimeksi narun lattialle laittanut hakee sen pois ensimmäisenä jne. Leikkijät joutuvat siis myös tarkkailemaan tehtävän suoritusjärjestystä.

Puun kaato

Leikin ohjeet: Ohjeista osallistujia asettumaan jonoon siten, että jokainen ottaa tukevalla otteella edessään olevasta kiinni. Ensimmäinen ottaa kiinni tolpastä tai puusta. Köydenvedon tapaan jokainen vetää niin kovaa kuin pystyy. Se, kenestä jono katkeaa siirtyy jonon perälle.

Pallosokkelo

Leikin ohjeet: Istukaa lattialla ringissä. Jokainen osallistuja kertoo oman nimensä. Leikin ohjaaja vierittää pallon yhdelle kerholaiselle sanoen samalla tämän nimen. Tämä vierittää pallon seuraavalle jne. Kun pallo liikkuu ringin keskellä sujuvasti, leikin ohjaaja voi kokeilla toisen ja kolmannen pallon lisäämistä. Leikki kannustaa kerholaisia puhaltamaan yhteen hiileen.

Katseet kohtaavat

Leikin ohjeet: Pyydä leikkijöitä seisomaan piirissä ja kerro heille, että tämän leikin aikana ei ole tarkoitus puhua. Leikki alkaa niin, että jokainen ringissä oleva kääntyy katsomaan vasemmalla puolella olevaa leikkijää ja siirtää katseensa seuraavaan ja taas seuraavaan jne. Kerro, että katseen pitää pysähtyä hetkeksi jokaiseen piirissä seisovaan. Jos kaksi ihmistä huomaa katsovansa toisiaan suoraan silmiin, he eivät siirrä katsettaan eteenpäin vaan vaihtavat hiljaa paikkoja keskenään. Uudella paikalla aloitetaan taas katsominen vasemmalla puolella seisovasta.

Kaveritaidot

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa olevalla lapsella on paljon muita lapsia ympärillään ja on tärkeää, että lapsi kokee itsensä hyväksytyksi ryhmän jäseneksi.

Hyvin kaveritaitojen avulla lapsi voi harjoitella vuorovaikutustaitoja, jotka luovat pohjaa sosiaalisille taidoille. Kaveritaitojen avulla lapsella on kyky nähdä asioita toisen ihmisen näkökulmasta, sanoittamalla lapsen kokemia tunteita lapsi oppii helpommin ymmärtämään toisia ihmisiä.

Kaveritaidoilla harjoitellaan erilaisten tunteiden ilmaisua, niiden tunnistamista ja säätelyä. Tunnetaitojen avulla lapsi oppii säätelemään tunteitaan erilaisissa tilanteissa kavereiden kanssa. Kaveritaitoihin kuuluu paljon erilaisia osa-alueita lapsen kehityksen aikana, joista tärkeimpiä ovat omien ja toisten mielipiteiden kunnioittaminen, yhteistyökyky, uusiin ihmisiin tutustuminen, selviytyminen erimielisyyksissä ja puolustautuminen sekä tarvittaessa avun pyytäminen.

Sopivia leikkiä yrittäjyyskasvatuksen ja kaveritaitojen yhdistämiseen ovat leikit, jotka tukevat lapsen kaveritaitojen ja sosiaalisten taitojen kehittymistä.

Seuraavilla sivuilla on leikkejä, jotka kehittävät ja tukevat lapsen kaveritaitoja.

Kaveritaidot

Samanlaisuuden askeleet

Leikin ohjeet: Jaa leikkijät pareittain, ja ohjaa heidät vierekkäin seisomaan. Kysy kysymyksiä, esim. "Pidän tulisista ruoista". Jos toinen parista pitää ja toinen ei pidä, he liikkuvat askeleen eteenpäin, mutta jos molemmat pitävät tai eivät pidä, he jäävät paikoilleen. Kun haluat lopettaa kysymisen, niin katso ketkä olivat eniten samanlaisia ja ketkä eniten erilaisia.

Kehukukkaset

Leikin ohjeet: Maalata tai piirtää yhdessä kaikille kukkaset. Tämän jälkeen kerätkää jokaisen kukkaan jokaiselta joku kehu.

Ukkonen

Leikin ohjeet: Yksi leikkijöistä on "ukkosen tekijä". Hän alkaa tuottaa hiljaista sateen ropinan ääntä esim. hieromalla käsiään yhteen. Muut matkivat. Vähän ajan kuluttua sade voimistuu ja käsiä taputetaan yhteen. Muut yhtyvät taputuksiin. Näin ukkonen voimistuu, kunnes salamoit ja jyrisee kovaa. Kun ukkonen menee pois, vähennetään äänet taas hiljaisemmaksi, kunnes aurinko taas paistaa.

Hilavitkutin

Leikin ohjeet: Aloita leikki tekemällä jotakin liikettä ja ääntä. Voit esimerkiksi pyörittää käsiä ja sanoa "viuh viuh viuh". Muut leikkijät tulevat vuorollaan mukaan ja keksivät oman liikkeen ja äänen. Kerro, että jokaisen leikkijän pitää olla kosketuksessa vähintään yhden leikkijän kanssa. Tämän seurauksena syntyy "kone" joka on nimeltään Hilavitkutin.

Solmu (yhdessä ratkaistava)

Leikin ohjeet: Solmu: Tehdään ringi ja ojennetaan molemmat kädet ringin keskustaan. Tartutaan joidenkin käsistä. Vieressä olevan kädestä ei saa ottaa kiinni eikä molemmilla käsillä saa ottaa saman kädestä. Sitten kun kaikkien käden ovat kiinni, lähdetään selvittämään solmua puikkelehtimalla käsien välistä, yltä ja alta. Tässä versiossa kaikki pääsevät selvittämään solmun aukaisua ja tehdään yhteistyötä.

Itseluottamus

Lapsen itseluottamus on yhteydessä itsetuntoon ja lapsen omakuvaan. Itsetunto antaa lapselle myönteisen ja totuudenmukaisen kuvan itsestään, itsetunnon avulla lapsi hyväksyy itsensä sellaisenaan. Lapsen itsetunto kehittyy lapsuuden ja nuoruuden aikana erilaisten kokemusten myötä. Itseluottamusta kasvattaa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa toisilta lapsilta saatu hyväksyntä ja ryhmän aikuisilta saatu huolenpito ja vuorovaikutus. Itsetunto muuttaa muotoaan lapsen kehityksen aikana, joten on tärkeää luoda varma pohja itsetunnolle ja itseluottamukselle jo varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Itsetuntoa voi vahvistaa myös myöhemmällä iällä. Lapsi pyrkii kehittämään itseään ja tekemään aina parhaansa saavuttaakseen totuudenmukaisen omakuvan ja hyvän itsearvostuksen.

Omien haasteiden ja puutteiden havaitseminen ja tiedostaminen ei heikennä itseluottamusta, kun lapsen itsetunto ja lapsen omakuva on vahva. Itsetunnon ja itseluottamuksen kasvaessa lapsi oppii joustamaan erilaisissa tilanteissa ja näkemään useampia vaihtoehtoja toiminnan suorittamiseen. Lapsi huomaa, osaa hyväksyä ja oppii käyttämään omia vahvuuksiaan hänelle edullisilla tavoilla

Seuraavilla sivuilla on leikkejä, jotka kehittävät ja tukevat lapsen itseluottamuksen muodostumista.

Itseluottamus

Kannustusrinki

Leikin ohjeet: Tämä leikki sopii tiloihin, joissa voi liikkua. Toteuttakaa kannustusrinki joko niin, että vain lapset, tai sekä aikuiset että lapset juoksevat. Istukaa ringissä. Jokainen leikkijä juoksee vuorollaan piirin ympäri palaten omalle paikalleen. Kerholaiset kannustavat juoksijaa taputtaen ja huutaen tämän nimeä.

Jähmettyneet tunteet

Leikin ohjeet: Pyydä leikkijöitä kävelemään rauhallisesti ympäri leikkutilaa ja laita taustalle soimaan hiljainen musiikki. Pysäytä musiikki ja sano jokin tunnetila esim. viha, kateus, ilo, tyytyväisyys jne. Tällöin leikkijöiden tulee jähmettyä tunnetta esittäväksi patsaaksi. Kerro, että muihin leikkijöihin ei saa koskea vaan tarkoituksena on kuvata tunnetta omalla vartalolla ja ilmeellä.

Käsi olkapäälle

Leikin ohjeet: Käsi olkapäälle harjoitus herättelee myönteisen palautteen antamiseen. Pyydä osallistujia valitsemaan väittämien mukaan yhden ihmisen, kenen olkapäälle hän asettaa kätensä. Samaa ihmistä ei saa valita kahta kertaa. Jatkakaa leikkiä niin pitkään, että jokainen tulee vähintään kerran valituksi. Väitteitä voivat olla mm. Kenen kanssa perustaisit mopokaupan, autoliikkeen, tietokonefirman, leipomon, tanssikoulun, kenet ottaisit kampaajaksesi, valmentajaksesi, henkivartijaksesi..., kuka on mielestäsi huumorintajuinen, lempeä, valoisa, hauska, rohkea, luotettava, taiteellinen... kenen kanssa lähtisit zumbaamaan, hevikonserttiin, suunnistamaan, lenkille, vaatekaupoille, leipomaan pullia.

Mitä te tekisitte?

Leikin ohjeet: Jaa leikkijät muutamaaan samankokoiseen ryhmään. Yksi ryhmä poistuu huoneesta. Muut keksivät sillä aikaa pulmallisen tilanteen. Kutsu huoneesta poistunut ryhmä takaisin. Ryhmäläisten tehtävänsä on arvata, mikä pulmallinen tilanne on kyseessä. Kerro, että he saavat kysyä muilta ryhmiltä yksitellen vihjeitä vain lauseella "Mitä te tekisitte?" Muut ryhmät vastaavat kertomalla mahdollisia ratkaisuja pulmatilanteeseen. Se ryhmä, jonka vihjeen jälkeen oikea vastaus selviää, pääsee vuorostaan arvaajaksi.

Kekseliäisyys

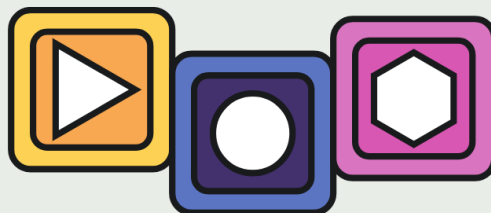
Lapsen kekseliäisyys on yhdistettävissä lapsen mielikuvitukseen ja luovuuteen, ne kehittyvät lapsen kasvaessa.

Kehittyvä muisti on mielikuvituksen perusta ja se on keskeinen psykologinen perusta ennen kuin lapsi lähtee kouluun. Muisti kehittyessään, ajatusten ja mielikuvien jäljittelyn avulla luo mielikuvituksen. Lapsen mielikuvitus näkyy leikeissä eri kehitystason mukaisesti, lapsen mielikuvitus voidaan määritellä kyvyksi luoda mielessä mielikuvia esineistä, ihmisistä, tilanteista jne. ja ajatella niitä.

Lapsen kuvitellessa asioita ja muuntaessa niitä mielikuviksi ja edelleen eleiksi, teoiksi ja leikeiksi, piirroksiksi ja sanoiksi rakentaa kommunikaatiota ja ilmaisee henkilön näkökulmaa. Lapsi oppii siis laajemmin ajattelemaan ja suunnittelemaan toimintaansa sekä miettimään erilaisia vaihtoehtoja toteutuksille.

Sopivia leikkiä yrittäjyyskasvatuksen ja kekseliäisyyden yhdistämiseen ovat leikit, jotka tukevat lapsen kekseliäisyyden kehittymistä.

Seuraavilla sivuilla on leikkejä, jotka kehittävät ja tukevat lapsen kekseliäisyyttä.

Kekseliäisyys

Selkäkuvia

Leikin ohjeet: Leikin vetäjä pyytää kerholaisia etsimään itselleen parin. Hän ohjaa parit istumaan peräkkäin, katse samaan suuntaan, hiljaa kuulostellen. Mikäli lapset haluavat aikuisten syliin, sekin sopii. Piirtäkää vuorotellen kuvia toisen selkään ja arvailkaa, mitä kuvissa on. Piirtää voi myös ilman arvaamista, jolloin yhteistä kieltä ei tarvita.

Tarkkailija

Leikin ohjeet: Kehittää lapsen ymmärrystä ympäröivästä maailmasta. Huoneessa, jossa olet lapsen/lasten kanssa, valitse jokin esine huoneesta. Kuvaile jollakin tapaa tarkkailemaasi esinettä esim. "Minä tarkkailen jotakin sinistä". Jos leikkiä leikkii yhden lapsen kanssa, voi hän arvailla niin kauan kunnes keksii oikean esineen. Jos lapsia on monta, voivat he vuorotella arvauksissaan. Oikein arvannut pääsee seuraavaksi tarkkailijaksi.

Avaimen piilotus

Leikin ohjeet: Yksi leikkijöistä kätkee avaimen ja toiset leikkijät poistuvat huoneesta. Avain tulee jättää vähän näkyviin. Toiset leikkijät palaavat huoneeseen ja alkavat etsimään avainta. Sitä kuinka lähellä piilotettua esinettä tai kuinka kaukana siitä etsijät ovat, kätkijä vihjaa sanoilla "kylmenee" ja "kuumenee". Korkeuteen hän voi viitata sanoilla "kala", "perhonen" tai "lintu". Avaimen löytäjästä tulee seuraava kätkijä.

Luodaan satu

Leikin ohjeet: Otetaan tarinalle joku pohja tai annetaan lasten päättää teema. Isot lapset voivat kertoa tarinaa yksi lause tai sana kerrallaan ja vuoro vaihtuu aina seuraavalle. Pienempien lasten kanssa voidaan kertoa satua, mutta antaa lasten täydentää tiettyjä kohtia.

Roolileikit

Lapsen kehittyessä alkavat myös leikit saada erilaisia muotoja. Alkuvaiheessa lapset toistavat heille tärkeitä toimintoja. Roolileikkien alkuvaiheessa esineet ja roolitunnukset ohjaavat lapsen tekemistä.

Esineiden avulla luodaan toiminta- ja leikki-tilanteista, esineet ovat kytköksissä erilaisiin rooleihin ja roolileikkeihin. Jotta lapsi voi muodostaa roolisuhteen on lapsen oivallettava rooliin liittyviä toimintasääntöjä ja vastavuoroisuutta.

Lasten kehittyessä vanhemmiksi sitoutuvat he yhteiseen kuvitteluleikkiin. Toiminnan suunnittelu, kokemusten muistelu ja niiden hyödyntäminen yhdistyvät leikeissä. Roolileikkiä pidetään koulutietä edeltävänä vaiheena.

Roolileikit

Mikä on ammattini?

Leikin ohjeet: Kaikki osallistujat istuvat ympyrässä. Leikin johtajalla on laput, joihin ammatit on kirjoitettu/kuvitettu ja hän osoittaa jotain osallistujaa ympyrässä. Tämä valitsee lapun ja yrittää esittää ammattia eri liikkeillä. Se, joka arvaa oikein, saa vetää seuraavan lapun.

Nalletohtori

Leikin ohjeet: Tarvitset pehmolelun, lääkitarvikkeita; laastareita, sidontavälineitä. Vuorotellen joku on lääkäri ja muut tulevat lelun kanssa vastaanotolle.

Liikenneleikki

Leikin ohjeet: Anna leikkijöille rooleja, joita voi olla liikenteessä kuten: poliisi, autoilija, jalankulkija, pyöräilijä jne. Lavastakaa mahdollisimman oikean tuntuinen liikenneleikki, jossa nämä henkilöt esiintyvät. Voitte käyttää tehosteena nauhoitettua liikenteen melua. Keskustelkaa leikin jälkeen siitä, miltä tuntui olla missäkin roolissa. Vaihtakaa osia ja jatkakaa leikkiä.

Autopesula

Leikin ohjeet: Lapset ovat jokainen vuorollaan autoja, jotka tulevat autopesulaan. Muut leikkijät pesevät tätä kuin oikeassa autopesussa: pesu, huuhtelu, vahausta ja kuivaus. Apuna voi käyttää esim. pesusieniä, liinoja ja maaliteloja.

Hevosien kengitys

Leikin ohjeet: Neljä leikkijää istuu tuoleilla ja jonkin matkan päässä heidän edessään on iso kasa kenkiä. Merkin saatuaan leikkijät sulkevat silmänsä ja lähtevät kontaten hakemaan aina yhden kengän kerrallaan laittaen sen oman hevosensa (tuolin) jalkaan. Se joka saa hevosensa kengitettyä ensin, voittaa.

Loppusanat

Leikit on haettu sivustolta <https://leikkipankki.leikkipäivä.fi/haku> ja sieltä löytyykin lisää leikkejä yrittäjyyskasvatuksen tueksi.

Vihkosen teorialiedot löytyvät "Leikki yrittäjyyskasvatuksen menetelmänä varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa" opinäytetyöstä.

Lähteet

Helenius, A. & Lummelahhti, L. 2018. Varhaiskasvatus perusteita. Helsinki: Books on Demand.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2017 a. Päiväkoti-ikäisen lapsen kaverisuhteet. Viitattu 4.5.2020.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/paivakoti-ikaisen-lapsen-kaverisuhteet/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2017 b. Lapsen itsetunnon tukeminen. Viitattu 5.5.2020. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-itsetunnon-tukeminen/>

Nepen Semppi. Tunne- ja kaveritaidot. Viitattu 4.5.2020. <http://www.semppi.fi/nepen-semppi/mieleni/tunne-ja-kaveritaidot/>

Nuoret tekevät tulevaisuuden. Varhaiskasvatus. Viitattu 8.4.2020 <https://www.minunpolkuni.fi/kouluasteet/varhaiskasvatus/>

Opetushallitus. 2016. Leikki esiopetuksessa. Viitattu 24.5.2020. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/leikki_esiopetuksessa_tukimateriaali_0.pdf

Opetusministeriö. 2009. Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Viitattu 2.5.2020. Valtioneuvosto: Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto

Ristimäki, K. 2004. Yrittäjyyskasvatus. Järvenpää: Yrityssanoma Oy.

Suomen Mielenterveys ry. Hyvä itsetunto on optimistista realismia. Viitattu 5.5.2020.

<https://mieli.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/hyv%C3%A4-itsetunto-optimistista-realismia>

